

Володимир Ковальчук
Київ

МІСІЯ ЕНРІКЕ ІНСАБАТО У НАЛАГОДЖЕННІ КОНТАКТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ З ІТАЛІЙСЬКИМ ПОЛІТИКУМОМ (1930-і – 1950-і рр.)

У статті висвітлюється роль місії італійського політика, дипломата і журналіста Енріке Інсабатто у налагодженні відносин між українською політичною еміграцією та італійськими політичними колами в 30-50-их рр. ХХ ст. Зокрема охарактеризовано головні аспекти налагодження контактів італійських політичних кіл з провідниками ОУН (ПУН) Є. Коновальцем та Є. Онацьким, завдяки посередництву Е. Інсабатто.

Ключові слова: *Е. Інсабатто, Організація Українських Націоналістів, Є. Коновалець, італійський політикум.*

In this article author elucidates the role of the mission of Italian politician, diplomat, and journalist Enrique Insabato in a settlement of relations between Ukrainian political emigration and Italian political circles during 30s-50s of XX century. In particular author characterizes the main aspects of the contacts establishment between Italian politicians and OUN leaders Ye. Konovalets and Ye. Onatsky through the mediation of E. Insabato.

Key words: *E. Insabato, Organization of Ukrainian Nationalists, Ye. Konovalets, Italian political environment.*

Прикметною особливістю творчого доробку багатьох істориків, котрі вивчають діяльність діячів ОУН на зовнішньополітичній арені у 1930-х – 1950-х рр., є «україноцентричність». Вона виявляється у наступному: дослідники педантично з'ясовують, з якими країнами ОУН налагоджувала контакти¹, а аналогічні ініціативи іноземців, котрі з власної волі шукали зв'язки із членами цієї організації й знайомили їх з керівниками своїх держав, до їхнього поля зору потрапляють не часто. У результаті складається враження, що оунівці «завойовували» підтримку іноземців-політиків у односторонньому порядку. Невже ніхто за кордоном не ініціював самочинно співпрацю з подібними організаціями?

Характерним прикладом постійного відстоювання інтересів ОУН у Європі середини ХХ ст. є місія італійського політика, дипломата і журналіста Енріке Інсабатто.

На початку 1930-х рр. керівництво Італії активно цікавилось націоналістами у Східній та Південній Європі. Інсабато отримав доручення від Беніто Мусоліні встановити зв'язки з кавказькими сепаратистами². Дивно, чому вибір впав саме на цього дипломата – Енріке Інсабато спеціалізувався на справах Близького Сходу. «... Справа Грузії грає для нього важливішу роль, ніж українська проблема... з уваги, мабуть, на нафтові терени», – писав у лютому 1934 р. керівник ОУН Є. Коновалець³. Окрім кавказьких, уряд Італії доручив Інсабатові вивчити націоналістичні рухи інших народів «Сходу» (Прибалтика, Польща, СРСР). До переліку увійшли й українські націоналісти. Італія не хотіла допустити, щоб її в цих справах обігнала Німеччина⁴. І справді, дипломат-авантюрист у 1934 р. поїхав шукати зв'язків із «ОУН, білорусами, литовцями ...»⁵.

Виконуючи доручення, Е. Інсабато впродовж 1933 – 1935 рр. зустрівся з багатьма діячами ОУН чи причетними до цієї організації особами. Зокрема, він познайомився з керівником оунівців Євгеном Коновальцем, «відпоручником» ОУН в Італії Євгеном Онацьким (друг Коновальця з часів УГА), Ріко Ярим⁶.

Слід зазначити, що головну увагу Енріке Інсабато звертав на підтримку стосунків з лідером ОУН. Так, записи у щоденнику Бачини-Бачинського складають враження, що Інсабати й Коновальці дружили сім'ями⁷. Е. Інсабато часто відвідував лідера ОУН у Швейцарії. Зокрема, 9 лютого 1934 р. Енріке Інсабато і Євген Коновалець обмірковували «шляхи організації української еміграції». Щонайменше двічі, 21 травня 1935 р. і 2 травня 1936 р., Інсабато радив очільнику ОУН піти з політики й «оселитися в Італії», тому що «боїться за його життя», адже той «оточений агентами і провокаторами»⁸. Цікаво, що така «дружба» не заважала для Інсабато виявляти недоліки Коновальця, зокрема його «м'який» і «недиктаторський» характер⁹. Останній, у свою чергу, в боргу не залишався – називав Інсабату «спекулянт»¹⁰.

Добрі професійні відносини склалися між Енріке Інсабато і «відпоручником» ОУН в Італії Євгеном Онацьким. Вони обоє були журналістами та дипломатами. До того ж, останній добре знав італійську мову^{*}. Знайомство з Інсабато допомогло Онацькому в налагодженні особистих контактів із керівництвом Італії. Зокрема, він зміг зустрічатися й обговорювати «українське питання» зі секрета-

* Листи Онацького, написані італійською мовою, чекають на свого дослідника в Архіві ОУН у м. Києві.

рем дуче, заступником керівника уряду Россоні^{**}, державним секретарем Бастіанні¹¹, віце-головою МЗС Якомоне, заступником міністра освіти Сольмі, секретарем відділу фашистської партії у Римі д'Арома¹². Радянський публіцист Я. Галан, мабуть, під враженням від ефективної співпраці Енріке Інсабато з Євгеном Онацьким, нарік останнього працівником італійської контррозвідки¹³.

Через посередника Євгена Онацького ОУН виплачувала для Енріке Інсабато за лобістські послуги грошову компенсацію. Вже у 1933 р. допомога надходила щомісяця. Як зазначав керівник ОУН Коновалець у листі до Онацького від 8 травня, «...я особисто думаю, що ми й далі кожного місяця даватимемо йому по 100 лір». Цікаво, що ще місяць тому – в квітні 1933 р. – лідер ОУН був готовий платити для Інсабато 500 лір¹⁴.

Завдяки дипломатичній допомозі Енріке Інсабато провідник ОУН Євген Коновалець зміг наприкінці 1936 року перебратися з сім'єю на постійне проживання до Італії. «Свого сина Юрія він віддав на навчання до французького ліцею ім. Шатобріана у Римі, де студіювали діти дипломатів», – уточнив наступник Коновальця на посаді провідника ОУН Андрій Мельник¹⁵. Дружина Коновальця мешкала у Римі навіть після його смерті¹⁶. У 1936 році на Апенінський півострів переїхав з Женеви Провід українських націоналістів (ПУН). Цей керівний осередок ОУН пробув у Римі до 1940 року¹⁷.

Услід за мельниківцями, наприкінці 1930-х – на початку 1940-х рр. бандерівці також завели в Італії свого «друга». Ним став міністр закордонних справ цієї держави граф Галеаццо Чіано¹⁸. Як відомо, його донька вийшла заміж за рідного брата Степана Бандери Олександра, а сам Чіано був одружений на дочці італійського дуче Беніто Мусоліні.

Без сумніву, Друга світова війна внесла свої корективи у діалог представників ОУН з італійськими державно-політичними чинниками. Втім, дипломат-авантюрист Інсабато про людей з цієї організації не забув.

* Россоні, котрий у минулому був анархо-синдикалістом, у другій половині 1920-х рр. керував фашистською конфедерацією профспілок Італії. В 1928 р. Муссоліні звільнив Россоні з поста керівника і розділив конфедерацію на кілька частин, після чого підпорядкував їх Міністерству корпорацій. На думку С. Сіллаби, Россоні 1930-х рр. – «кар'єрист і демагог». Див: Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 152; Силлаба С. Профсоюзная политика итальянского фашизма / С. Силлаба. – Москва, 1935.

За даними архівних документів, у червні 1952 року Енріке Інсабато інтенсивно контактував з Дмитром Андрієвським під час візиту останнього до Риму в ранзі представника ВО УНРади. Деталі цієї зустрічі викладені у машинописі «Подорож до Італії п. Дмитра Андрієвського». Даний документ ми випадково виявили серед матеріалів архівного фонду 5235 Центрального державного архіву вищих органів влади і управління (м. Київ).

У цьому джерелі Андрієвський відгукується про Інсабато таким чином: «15 червня ... зложив я візиту п. Е. Інсабато, старому приятелю українців і моему давньому знайомому. Він був радий бачити мене знов у Римі і ми відразу перейшли на політичні теми»¹⁹.

Серед ключових тем, які обговорювали, була італійська зовнішня політика. Інсабато докладав зусиль, аби граф Сфорца** переорієнтував її головну вісь з Півночі на Південь та Схід, тобто ближче до арабів й району Середземномор'я, дотично до українських земель. Італійський друг Андрієвського похвалився, що вже попрацював у цьому напрямку – як «знаряддя» такої нової політики створив науково-дослідні заклади «Інститут пер оріенте», «Італо-арабський осередок студій», «Італо-українське товариство»²⁰. Також під керівництвом Інсабато діяв так званий «Осередок італо-арабських зносин» – частина більшої установи «Італійський інститут для Сходу». Даним закладом керував сенатор Чіяска. За сумісництвом він працював заступником голови «Італо-українського товариства»²¹. Слід додати, що орієнтир Сфорци на Північ був прямим запереченням зовнішньополітичних устремлінь, які демонстрував МЗС за часів Мусоліні. «Історична мета Італії – це Азія і Африка... На Півночі нічого або майже нічого робити, як і на Заході, в Європі й за океаном», – заявляв дуче²². Відтак, надія Інсабато скоригувати орієнтири МЗС Італії за нових політичних обставин після Другої світової війни виглядає примарною.

Під час візиту до Риму Дмитро Андрієвський намагався сповна використати знайомства Інсабато. Хоча йому не вдалося отримати аудієнцію в італійського прем'єр-міністра де Гаспері** (той якраз

* Мабуть, міністр закордонних справ Італії.

** Чи це не той кардинал Гаспарі, котрий у 1919 р. був міністром закордонних справ Ватикану і з яким неодноразово зустрічався представник УНР граф Михайло Тишкевич? (див: ЦДАВО. – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 438. – Арк. 70). Частина листування Тишкевича з кардиналом Гаспарі зберігається в ЦДІА України у Львові (див: Гентош Л. Листи Симона Петлюри до графа Михайла Тишкевича / Л. Гентош // Україна модерна. – 1996. –

приймав іншу людину), він зустрівся з послом Єгипту в Італії. «Амбасадор приобіцяв зробити все можливе, щоби радіо в Каїрі робило висилання українською мовою», – повідомив українець²³.

Таким чином, невомне посередництво італійського дипломата Енріке Інсабато допомогло представникам ОУН за межами рідних земель віднаходити потрібні зв'язки з впливовими політичними, державними та громадськими діячами. З іншого боку, завдяки його діяльності уряд Італії був добре поінформований про націоналістичні структури «поневоленних народів на сході» (Польща, Прибалтика, СРСР).

Джерела та література:

¹ Киричук Ю. ОУН і УПА у загальносвітовому контексті: паралелі, порівняння, аналогії, уроки // УПА в боротьбі проти тоталітарних режимів (Ісаєвич Я. – гол. ред. кол.) / Ю. Киричук. – Львів, 2004. – С. 32-50; Посівнич М. Деякі аспекти діяльності ОУН на Далекому Сході / М. Посівнич // Український визвольний рух. – 2005. – №5. – С. 118-130; В'ятрович В. Українсько-угорські переговори / В. В'ятрович // УПА в боротьбі проти тоталітарних режимів (Ісаєвич Я. – гол. ред. кол.). – Львів, 2004. – С. 158-163.

² Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 224.

³ Його ж. У вічному місті. – Торонто, 1989. – Т. 4. – С. 146.

⁴ Каменецький І. Українське питання в німецькій зовнішній політиці між двома світовими війнами / І. Каменецький // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 872; Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1989. – Т. 4. – С. 42.

⁵ Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 3.

⁶ «Дмитрук Клим» (Гольський Євстахій). Безбатченки / Є. Гольський. – Львів, 1972. – С. 15; Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 78; Черченко Ю. Неопубліковані документи про Олега Ольжича (1937 – 1941 рр.) / Ю. Черченко // Історичний журнал. – 2007. – №5. – С. 118.

⁷ Бачина-Бачинський Є. Є. Коновалець у Женеві / Є. Бачина-Бачинський // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 732, 739.

⁸ Там само. – С. 727, 736, 739, 730.

⁹ Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1989. – Т. 4. – С. 154.

¹⁰ Його ж. У вічному місті. – Торонто, 1989. – Т. 4. – С. 33.

-
- ¹¹ Каменецький І. Вказ. праця. – С. 872.
- ¹² Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 55, 66, 179.
- ¹³ Галан Я. Драматичні твори. Художня проза. Публіцистика / Я. Галан. – Київ, 1983. – С. 316.
- ¹⁴ Онацький Є. У вічному місті / Є. Онацький. – Торонто, 1985. – Т. 3. – С. 152, 196, 325.
- ¹⁵ Мельник А. Перша і остання зустрічі з Євгеном Коновальцем / А. Мельник // Літопис Червоної Калини. – 1993. – №5-6. – С. 16.
- ¹⁶ ЦДАВО. – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 438. – Арк. 30.
- ¹⁷ Дмитрук Володимир. Вони боролися за волю України / В. Дмитрук. – Луцьк, 2007. – Т. 3. – С. 40.
- ¹⁸ Орнат Я. Батько Степана Бандери / Я. Орнат // Літопис Червоної Калини. – 1993. – №7-9. – С. 15. Для ознайомлення зі зовнішньополітичними вподобаннями Г. Чіано див: Щоденник графа Чіано, міністра закордонних справ фашистської Італії / Перекл. М. С. Ч. – Нью-Йорк, 1967.
- ¹⁹ ЦДАВО. – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 438. – Арк. 28.
- ²⁰ Там само. – Арк. 28.
- ²¹ Там само. – Арк. 21.
- ²² Коррадов Т. Фашистская Италия под знаком войны / Т. Коррадов. – Москва – Ленинград, 1936. – С. 111.
- ²³ ЦДАВО. – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 438. – Арк. 32.